

УДК 94(73=161.2)(092)"1942/1978"
DOI: 10.24919/2312-2595.3/45.203974

Олександр КОЗІЙ

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (olkoziy@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0494-3095>

Оксана ГОРБАЧИК

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (oksa7803@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6671-2025>

Бібліографічний опис статті: Козій, О., & Горбачик, О. (2020). Громадсько-політична діяльність Матвія Стахів в еміграції у 1949–1978 рр. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, 3/45, 204–217.* doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.203974>.

**ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
МАТВІЯ СТАХІВА В ЕМІГРАЦІЇ У 1949–1978 рр.**

Анотація. *Мета* дослідження – проаналізувати громадсько-політичну діяльність Матвія Стахів в еміграції упродовж 1949–1978 рр. *Методологію дослідження* становлять загальнонаукові, передусім аналізу і синтезу, а також спеціально-історичні методи. *Наукова новизна статті* полягає в тому, що на підставі критичного аналізу джерел та наукової літератури, здійснено спробу комплексного розгляду громадсько-політичної діяльності відомого політика, громадського діяча – М. Стахів на тлі повоєнного українського еміграційного середовища. **Висновки.**

© Олександр Козій, Оксана Горбачик, 2020

У 1939 р. М. Стахів разом із сім'єю покинув Львів та переїхав на постійне місце проживання спочатку до Польщі, а згодом – до Німеччини та США. На еміграції він продовжив активну громадсько-політичну працю, яка полягала у роботі першої сесії Української Національної Ради (УНРада), двох Світових конгресів вільних українців (СКВУ), засіданнях Українського Конгресового Комітету Америки (УККА). Також М. Стахів виступав із критикою комуністичного режиму, відстоював національно-політичні права українців, у доповідях, виголошених на міжнародних форумах, знайомив широку громадськість із забутими сторінками історії України, неодноразово змальовував етапи боротьби українців за свою державність, визначав основні завдання українських діаспорних інституцій. Не менш критично колишній лідер Української соціалістично-радикальної партії (УСРП) ставився до практичної діяльності громадсько-політичних організацій, створених з ініціативи національно-свідомої еліти Галичини та Наддніпряни, що діяли за кордоном у повоєнний період.

Ключові слова: М. Стахів; Українська Національна Рада (УНРада); Світовий конгрес вільних українців (СКВУ); Український Конгресовий Комітет Америки (УККА); громадська діяльність; еміграційний період.

Oleksandr KOZII

PhD (History), Associate Professor, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (olkozij@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0494-3095>

Oksana HORBACHYK

PhD (History), Associate Professor, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (oksa7803@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6671-2025>

To cite this article: Kozii, O., & Horbachyk, O. (2020). Hromadsko-politychna diialnist Matviiia Stakhiva v emihratsii u 1949–1978 rr. [Matviy Stakhiv's socio-political activity in emigration 1949–1978]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriiia – Problems*

of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 3/45, 204–217. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.203974> [in Ukrainian].

MATVIY STAKHIV'S SOCIO-POLITICAL ACTIVITY IN EMIGRATION 1949–1978

Summary. *The purpose of the study is to analyze Matviy Stakhiv's socio-political activities in exile in 1949–1978. The methodology of the study are general scientific, primarily analysis and synthesis, as well as specially-historical methods. Scientific novelty of the article is that on the basis of the critical analysis of sources and scientific literature, an attempt was made to comprehensively review the public and political activity of the famous politician, a social activist – M. Stakhiv against the post-war Ukrainian emigration environment. Conclusions. In 1939, M. Stakhiv and his family left Lviv and moved to a permanent place of residence – first in Poland and later in Germany and the United States. In exile, he continued the active socio-political work, which was in the work of the first session of the Ukrainian National Rada (UNR), two Ukrainian World Congress (UWC) meetings of the Ukrainian Congress Committee of America (UCCA). Also, Stakhiv was criticized by the communist regime, defended the national and political rights of Ukrainians, and reports delivered at international forums and introduced the general public with neglected pages of Ukraine's history, repeatedly Depicted the stages of struggle of the Ukrainian for their statehood, defined the main objectives of Ukrainian diaspora institutions. Equally critically, the former leader of the Ukrainian Socialist-Radical Party (USRP) treated the practical activity of socio-political organizations created at the initiative of the national-conscious elite of Galicia and Dnieper region, who operated abroad during the postwar period.*

Keywords: *M. Stakhiv; Ukrainian National Rada (UNR); Free Ukrainian World Congress (FUWC); Ukrainian Congress Committee of America (UCCA); social activities; the period of emigration.*

Постановка проблеми. У сучасній українській історіографії актуальним напрямом досліджень залишається громадсько-політична діяльність цілої плеяди українських діячів ХХ ст. Матвій Миколайович Стахів, без сумніву, належить до найвизначніших українських постатей першої половини ХХ ст. У своїй повсяк-

денній діяльності М. Стахів докладав максимум зусиль задля розв'язання надважливих суспільних питань, пов'язаних із формуванням національної самосвідомості, відстоюванням ідеї державності й соборності України, захистом національних і соціально-економічних прав українців, формуванням інститутів громадянського суспільства, які, вочевидь, і в наш час залишаються надзвичайно актуальними. Його громадсько-політична практика, яка припала на пору національно-визвольних змагань початку ХХ ст., міжвоєнний період перебування західноукраїнських земель у складі Польської Республіки та повоєнну працю на еміграції в Європі й Сполучених Штатах Америки (США), – цікава для науковців і громадських кіл тим, що яскраво віддзеркалює переплетення соціальних та національних аспектів українського руху в окреслений період. Поза тим, вона не відображена належним чином у вітчизняній та зарубіжній історіографії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особистість М. Стахів вже понад 90 років привертає належну увагу багатьох українських та зарубіжних істориків, проте на сьогодні немає ґрунтовної праці, яка б комплексно висвітлювала його громадсько-політичну діяльність на тлі повоєнної української еміграції. Втім, чимало українських вчених у своїх наукових дослідженнях аналізували праці та громадсько-політичну діяльність М. Стахів в еміграційний період. Варто відзначити українського історика П. Стерчо, який, оцінюючи його науково-публіцистичну діяльність, зазначав, що М. Стахів більшу частину наукових публікацій присвятив докладному аналізу періоду українських визвольних змагань 1917–1921 рр. (Стерчо, 1985, с. 886–894) та після прибуття у 1949 р. до США мав вирішальний вплив на ідейно-політичну спрямованість Українського Робітничого Союзу в Скрантоні й був співзасновником Світового конгресу вільних українців (Стахів, 1985, с. 510).

З критикою окремих міркувань М. Стахів щодо історії України періоду Директорії виступав історик В. Прохода. Так, наприклад, у статті «Уваги до праці д-ра М. Стахів «Україна в добі Директорії» (Прохода, 1967, с. 90–102), він, задля з'ясування неоднозначних проблем з історії минулого, започаткував наукові дискусії навколо явища «отаманії» в часи Директорії. Творча

спадщина та громадсько-політична діяльність М. Стахіва також стала предметом зацікавленості інших еміграційних вчених – І. Кедрина (1986) та К. Паньківського (1963). Серед сучасних українських науковців слід відзначити В. Великочия, який в одній зі своїх праць відзначав, що саме у другій половині ХХ ст. в українській зарубіжній історіографії розпочався новий етап вивчення суспільно-політичного життя в Україні на початку ХХ ст. (Великочий, 2011, с. 91).

Вищезазначені науковці, характеризуючи суспільно-політичне життя в Україні першої половини ХХ ст. та особливості діяльності українських політичних партій, почасти згадують постать М. Стахіва як колишнього лідера УСРП поряд з іншими відомими українськими громадсько-політичними діячами.

Мета статті – проаналізувати громадсько-політичну діяльність Матвія Стахіва в еміграції упродовж 1949–1978 рр.

Виклад основного матеріалу. Після переїзду у 1949 р. до США, М. Стахів де-факто припинив роботу в Українській Національній Раді (УНРада), однак продовжував підтримувати контакти із провідними громадськими еміграційними діячами. На дистанціювання М. Стахіва від УНРади вплинула також її неефективна робота. Власне, подолання численних розбіжностей серед провідних діячів західноукраїнських та наддніпрянських політичних сил було основним тогочасним завданням керівництва УНРади. Ці думки підтвердив майбутній голова УНРади С. Витвицький, який відзначав: «УНРада – це не парламент, не орган суверенної волі народу, а це в першу чергу інструмент нашої закордонної акції на міжнародньому форумі задля здобуття на тому місці найбільших шансів українського національного визволення. Між нами може бути розходження тільки в двох головних питаннях: як найкраще повести нашу акцію на міжнародньому форумі, зокрема, як формулювати українські державницькі постуляти; якими аргументами доводити їх правильність, якими засобами послуговуватись у тій своїй діяльності. Друге питання – як допомогти нашому народові на Україні не тільки зберегти свої фізичні та моральні сили, а ще й розвинути їх у напрямі, що наблизив би нас до здійснення наших змагань» (Кучерук, 2007, с. 128).

На американському континенті у М. Стахіва склалися доволі дружні відносини із С. Витвицьким, який у 1951 р. був призна-

чений УНРадою представником уряду Української Народної Республіки (УНР) у США. Одним із найважливіших його завдань у цей період стала консолідація української еміграції. У листі від 11 грудня 1951 р. до голови УНРади І. Мазепи він повідомляв: «Я відбув розмови з представниками усіх груп політичних, які входять до УНРади, і всі вони заявили свою готовність усіми своїми можливими засобами» допомогти (Гунчак & Сольчаник, 1983, с. 245). Можемо припустити, що М. Стахів висловив готовність підтримати ініціативи С. Витвицького.

Упродовж 1950–1960-х рр. ефективність ухвалення рішень УНРадою була мінімальною. «Криза Української Національної Ради докотилася до краю, – із сумом відзначав С. Витвицький. – Стоїмо перед загрозою розвалу Української Національної Ради. Упадок її був би катастрофою на міру історичну. Це був би найважчий наш удар після воєнного часу» (Кучерук, 2007, с. 49).

Плідною була праця М. Стахіва в Українському Робітничому Союзі (УРС) – «братській запового-обеспеченевій організації в Америці і Канаді», утвореній у 1910 р. У 1960-х рр. вона нараховувала понад 23 тис. членів. УРС допомагав бідним, хворим і нездатним до праці; матеріально неможливим українським студентам, які навчалися у вищих навчальних закладах США і Канади; мав найкращі у післявоєнний період поліси забезпечення членів товариства у пенсійному віці; виплачував річні дивіденди своїм вкладникам. У 1949 р. М. Стахів очолив редакцію друкованого органу УРС – «Народна Воля», в якій послідовно пропагував ідею консолідації українських сил в еміграції. «Народна Воля» систематично виходила українською та англійською мовами. З одного боку, часопис був джерелом до написання більшої частини наукових і публіцистичних праць М. Стахіва, а з іншого, публікуючи уривки своїх праць, присвячених українській революції, вів активну просвітницьку діяльність. УРС виступав меценатом видань М. Стахіва та інших авторів, виконуючи статутну вимогу допомагати українському народові «морально і матеріально в його стремлінні визволитись з чужого поневолення і відновити самостійну, демократичну українську державу» (Стахів, 1960, с. 65–66).

М. Стахів підтримував ідею скликання СКВУ, увійшовши до підготовчого комітету скликання Конгресу від УККА. Згодом

Панамериканська українська конференція (ПАУК) підготувала Маніфест про скликання СКВУ. У вступній частині констатовано проживання мільйонів українців за межами України, необхідність збереження національної ідентичності, єдності з материком, наступ російсько-комуністичного імперіалізму на Батьківщині. Виконуючи постанови конгресів Українського організованого суспільства, ПАУК вирішила скликати 16–19 листопада 1967 р. в Нью-Йорку – осідку ООН – СКВУ з метою: «1) задокументувати перед світом непохитну волю українського народу боротися за відновлення Суверенної Соборної Української Держави; 2) заманіфестувати солідарність української спільноти у вільному світі з визвольною боротьбою Українського народу й її готовність допомогти йому всіма засобами, які вона має у своєму розпорядженні; 3) об'єднати організаційно всіх українців, громадян чи жителів країн західного світу, щоб забезпечити тісну співпрацю між ними; 4) устійнити шляхи для скріплення та усесторонньої розбудови всіх ділянок українського життя в країнах вільного світу» (Сирник, 1969, с. 45–46).

До участі в роботі СКВУ учасники ПАУК запросили ієрархів українських церков, представників центральних репрезентацій і крайових громадських організацій, церковно-релігійні та наукові установи, жіночі, молодіжні, студентські, ветеранські, господарсько-фінансові, культурно-мистецькі та професійні і станові об'єднання української спільноти. Символічно, що Маніфест ПАУК підготовлено 22 січня 1967 р. – у період святкування 50-річчя початку української революції. Його підписали В. Кушнір – президент ПАУК, І. Сирник, М. Плав'юк, І. Іванчук – делегати КУК; Й. Лисогір, І. Білинський, М. Стахів – делегати УККА; В. Михайлів – делегат Бразилії; В. Приходько – делегат Венесуели (Сирник, 1969, с. 46–47).

Перший СКВУ відбувся 12–19 листопада 1967 р. в Нью-Йорку в приміщеннях готелю «Гілтон». У Конгресі взяли участь 1003 делегати з Австралії, Австрії, Аргентини, Англії, Бельгії, Бразилії, Венесуели, Голландії, США, Італії, Канади, Люксембургу, Німеччини, Парагваю, Франції, Чилі, Швейцарії. Офіційно СКВУ було відкрито 16 листопада 1967 р. На першій пленарній сесії оголошено склад комісії СКВУ. М. Стахів увійшов до ста-

тузової, резолюційної та організаційної комісії Конгресу, а після поділу останньої на вісім підкомісій, став членом регулямінової підкомісії та підкомісії публікацій (Сирник, 1969, с. 51, 69–71). Матвій Стахів виступив одним із розробників документів першої пленарної сесії СКВУ: «Маніфесту до українського народу в Україні і за її межами в ССРСР та країнах Советського Союзу»; «Звернення до українців поза Україною суших»; «Меморандум до Генерального Секретаря ООН», резолюцій СКВУ тощо. У «Першому маніфесті до українського народу в Україні й за її межами в ССРСР та в країнах Советського Бльоку» з'ясовано етапи боротьби українців за свою державність, визначено основні завдання СКВУ, охарактеризовано досягнення українців поза межами СРСР. «Цією нашою постійною діяльністю ми намагаємося втримати, – підкреслено у документі, – українську спільноту поза Україною і створити такі духові та матеріальні цінності, що їх потребує і потребуватиме Україна. Ми певні, що викриваючи й тавруючи злочини російської комуністичної диктатури, ми робимо послугу іншим волелюбним народам і здобуваємо собі приятелів у їхньому колі. Мир і воля націй у масштабі права і справедливості рівної для всіх, будуть запевнені у світі тільки тоді, коли під ударами національно-визвольної революції поневолених народів розвалиться російсько-комуністична деспотія. Цю революцію, як колись проти московської царської деспотії, довершать поневолені нації в слушний час. Наше завдання – здобувати симпатії й скріплювати підтримку вільних народів для тієї неминучої національної революції» (Сирник, 1969, с. 94).

У «Зверненні до українців поза Україною суших» схарактеризовано основні рішення Конференції: 1) посилювати й розвивати самостійницьку визвольну діяльність української еміграції; 2) сприяти всім консолідаційним заходам українських громадянських і політичних сил; 3) закликати всіх українців включитися в організоване життя; 4) виявляти якнайбільшу дбайливість у вихованні молоді в українському дусі (Світовий конгрес вільних українців, 1967).

На четвертій пленарній сесії 19 листопада 1967 р. під керівництвом Й. Лисогора заслухано звіти комісій. М. Стахів звітував за Статутіву комісію. Констатуючи основні засади праці цієї

комісії, він ствердив розгляд всіх побажань центральних крайових репрезентацій (Сирник, 1969, с. 322).

У рамках СКВУ М. Стахів взяв участь у роботі Світового конгресу української вільної науки, який відбувся 14–15 листопада 1967 р. в Нью-Йорку. Засідання відбувалися у форматі десяти комісій та двох пленарних засідань. М. Стахів брав участь в роботі історичної комісії, на засіданнях якої головували В. Орлецький і П. Шандрук. На них заслухано доповіді В. Івануси «Північний Кавказ в часі революції», В. Трембіцького «Консулят в українській державі 1917–1920 та українська консульська служба», В. Орлецького «Українська повоєнна дипломатія»; П. Шандрука «Ізраїль бореться за існування»; І. Новосівського «Проблема Буковини на Світовій Конференції 1919 р.», М. Андрусяка «Державно-правні основи українського герба і прапору». М. Стахів виступив з доповіддю «Воєнна окупація України Советською Росією. 1917–1967». Заслухавши 79 наукових доповідей українських науковців з Австралії, Канади, США, Південної Америки та Європи, Світовий конгрес української вільної науки ухвалив резолюції, у яких констатував відсутність вільної науки в УРСР, скасування самостійної наукової ініціативи й праці Академії Наук УРСР, політику замовчування, фальсифікації та перекручень історії України. У другому пункті названо основні фальсифікації історії України: «княжий період Русі-України анексовано до історії Московщини-Росії; промовчуються, або ж узагальнюються всі українські самостійницькі рухи, що становлять невід’ємну частину всієї нашої історії, а весь новітній період історії України представляється як бунт якоїсь одної реакційної верстви; перекручується дійсний характер визвольного козацького руху та історія Гетьманщини; фальшується дійсний характер Переяславського договору і зламання його Москвою; Іван Мазепа надалі клеймується «зрадником» українського народу; обплівуються національні герої новітньої історії України – фальшуються їхні діла і слова. На місце історичної правди створено легенди на виправдання російського імперіалізму й окупації України» (Сирник, 1969, с. 325).

У період між скликанням першого і другого конгресів активно працював Секретаріат СКВУ на чолі із М. Плав’юком

(1968–1969) та І. Білінським (1970–1972). М. Стахів разом із Й. Лисогором, Б. Гнатюком та ін. також входив до президії Секретаріату СКВУ. Засідання Секретаріату у 1970–1972 рр. відбувалися в будинку Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) у Нью-Йорку (Базарко, 1986, с. 73–74).

28–29 серпня 1973 р. у Торонто відбулася нарада Підготовчого комітету Другого конгресу СКВУ, в якій взяв участь М. Стахів разом з В. Кушніром, Й. Лисогором, І. Білінським, М. Плав'юком, М. Германюком, П. Кондрою, Б. Гнатюком та ін.; на ній заслухано звіти голови Програмової комісії І. Білінського, організаційної комісії – М. Плав'юка, а також обговорено та уточнено програму другого конгресу СКВУ та дату його скликання (Базарко, 1986, с. 9).

Другий Конгрес СКВУ відбувся 1–4 листопада 1973 р. в Торонто (Канада). На конгресі М. Стахів увійшов до статутної комісії, яку очолив Ю. Пелех (Канада). М. Стахів підтримав ухвалені на Конгресі документи: «Маніфест Другого СКВУ до українського народу в Україні й поза її кордонами», «Звернення другого СКВУ до українців поза Україною сущих», Меморандум до генерального секретаря ООН. На 6-й пленарній сесії другого СКВУ 1–4 листопада 1973 р. М. Стахів увійшов до складу статутної комісії (Базарко, 1986, с. 21, 28–33, 34–32, 366).

2 червня 1978 р., на 83 році життя М. Стахів помер, що стало несподіванкою для його друзів та сім'ї. «Відійшов у вічність сл. п. проф. д-р Матвій Стахів несподівано, – відзначав П. Стерчо. – Як і кожного іншого року, поїхав він із своєю вірною дружиною, Франкою, в травні 1978 р. на відпочинок до єдиного сина д-ра Ярослава Стахова до Ел Кагун, в Каліфорнії. Власне там, у домі сина та оточенні всієї своєї родини, преспокійно заснув на віки над ранком у п'ятницю, 2-го червня 1978 р. Згідно з його волею та за окремим дозволом Церкви там спалено тіло Покійного, а тлінні останки перевезено до Філядельфії та в суботу, 15-го липня 1978 р., поховано на українському католицькому цвинтарі на Факс Чейз у приявності родини та найближчих друзів Покійника» (Стерчо, 1985, с. 900). У першу річницю смерті – 19 травня 1979 р., Секція Історії України НТШ, у співпраці з Управою НТШ та УККА, влаштувала урочисту наукову конференцію на пошану М. Стахіва (Надтисясняський, 1979).

Висновки. Таким чином, зважаючи на виразні державницькі переконання, М. Стахів, після окупації Західної України більшовицькими військами у 1939 р. разом із родиною покинув Львів та переїхав на постійне місце проживання спочатку до Польщі, а згодом – до Німеччини та США. На еміграції він продовжив активну громадсько-політичну працю, яка полягала у роботі першої сесії УНРади, двох Світових СКВУ, засіданнях УККА. На еміграції М. Стахів виступав із критикою комуністичного режиму, відстоював національно-політичні права українців, у доповідях, виголошених на міжнародних форумах, знайомив широку громадськість із забутими сторінками історії України, неодноразово змальовував етапи боротьби українців за свою державність, визначав основні завдання українських діаспорних інституцій. Не менш критично колишній лідер УСРП ставився до практичної діяльності громадсько-політичних організацій, створених з ініціативи національно-свідомої еліти Галичини та Наддніпрянщини, що діяли за кордоном у повоєнний період. На американському континенті він долучився до консолідаційних заходів української політичної еліти, однак постійні суперечки між лідерами провідних українських ідеологічних течій, неефективність більшості громадських структур, зламали у колишнього лідера УСРП віру у можливість кардинальних змін. Отже, вся еміграційна діяльність Матвія Стахіва була одержима ідеєю боротьби за відновлення самостійної і соборної України на демократичних засадах. Провідною думкою в цій боротьбі в нього було те, що для досягнення поставленої мети необхідною була єдність та відданість своїм ідеалам.

Перспективним напрямом подальшого дослідження проблеми є вивчення науково-публіцистичної спадщини М. Стахіва в еміграційний період.

Джерела та література

- Базарко, І.** (Ред.). (1986). *Другий Світовий Конгрес Вільних Українців*: матеріали. Торонто: Видання Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців.
- Великочий, В.** (2011). Українська історіографія про партійно-політичну систему Галичини воєнно-революційної доби: загальна характеристика. *Галичина, 12*, с. 91–96.

- Гунчак, Т., & Сольчаник, Р.** (Упоряд.). (1983). *Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті: документи і матеріали* (Т. 2). Мюнхен.
- Кедрин, І.** (1986). *У межах зацікавлення*. Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто.
- Кучерук, О.** (Упоряд.). (2007). *Степан Витвицький – Президент Української Народної Республіки в екзилі: документи і матеріали*. Київ: Видавництво ім. О. Теліги.
- Надтисянський, П.** (1979). У першу річницю смерти св. п. Матвія Стахова. *Свобода*, 139.
- Паньківський, К.** (1963). У 15-ліття Української Нац. Ради. В М. Шлемкевич (Ред.), *Листи до приятелів*, 9 (125–126), кн. 7–8, 44–46. Нью-Йорк: «Ключі».
- Прохода, В.** (1967). Уваги до праці д-ра М. Стахів «Україна в добі Директорії». *Український історик*, 1/2 (13/14), 90–102.
- Світовий Конгрес Вільних Українців.** (1967, 16–19 листопада). *Звернення до українців поза Україною суціль.* Нью-Йорк. Взято з <http://diasporiana.org.ua/ideologiya/zvernennya-do-ukrayincziv-pozaukrayinoyu-sushhyh/>
- Сирник, І.** (Ред.). (1969). *Перший Світовий Конгрес Вільних Українців: матеріали*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон: Видання Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців.
- Стахів, М.** (1960). *Нова Україна в Америці. Нарис історії суспільно-політичного руху в ЗДА*. Скрантон.
- Стахів, М.** (1985). *Христова Церква в Україні. 988–1596: нарис історії Української Католицької Церкви та аналіза схрещування в ній інтересів Риму, Царгороду, Варшави й Москви в національно-політичному аспекті*. Стемфорд: Видання Колегії Св. Василя Великого.
- Стерчо, П.** (1985). Матвій Стахів. Політик, науковець, публіцист і громадський діяч (1895–1978). *Зборівщина. Над берегами Серету, Стрпті і Золотої Липи* (с. 884–901). Торонто; Нью-Йорк; Париж; Сідней: Видання Комітетів Зборівщини.

References

- Bazarko, I.** (Ed.). (1986). *Druhyi Svitovyi Konhres Vilnykh Ukrainsiv: materialy [The Second World Congress of Free Ukrainians: Materials]*. Toronto: Vydannia Sekretariatu Svitovoho Konhresu Vilnykh Ukrainsiv [in Ukrainian].
- Velykochy, V.** (2011). *Ukrainska istoriohrafiiia pro partiino-politychnu systemu Halychyny voienno-revoliutsiinoi doby: zahalna kharakterystyka*

- [Ukrainian historiography on Galician party-political system in the war-revolutionary time: a general characteristic]. *Halychyna – Galicia*, 12, pp. 91–96 [in Ukrainian].
- Hunchak, T., & Solchanyk, R.** (Comps.). (1983). *Ukrainska suspilno-politychna dumka v XX stolitti: dokumenty i materialy [Ukrainian socio-political thought in the XX century: Documents and materials]*. (Vol. 2). Miunkhen [in Ukrainian].
- Kedryn, I.** (1986). *U mezhakh zatsikavlennia [Within the borders of interest]*. Niu-York, Paryzh, Sydnei, Toronto [in Ukrainian].
- Kucheruk, O.** (Comp.). (2007). *Stepan Vytvytskyi – Prezydent Ukrainy Narodnoi Respubliky v ekzylu: dokumenty i materialy [Stepan Vitvitsky – President of the Ukrainian People's Republic in Exile: Documents and Materials]*. Kyiv: Vydavnytstvo im. O. Telihy [in Ukrainian].
- Nadtytskyi, P.** (1979). U pershu richnytsiu smerty sv. p. Matvii Stakhova [On the first anniversary of death of St. Mr. Matthew Stakhova]. *Svoboda – Freedom*, 139 [in Ukrainian].
- Pankivskyi, K.** (1963). U 15-littia Ukrainy Nats. Rady [To the 15th anniversary of Ukrainian National Rada]. In M. Shlemkevych (Ed.), *Lysty do pryiateliv – Letters to the Buddies*, 9 (125–126), book 7–8, 44–46. Niu-York: «Kliuchi» [in Ukrainian].
- Prokhoda, V.** (1967). Uvahy do pratsi d-ra M. Stakhiva «Ukraina v dobi Dyrektorii» [Remarks to Dr M. Stakhiv's work «Ukraine in the time of the Directory»]. *Ukrainskyi istoryk – Ukrainian historian*, 1/2 (13/14), 90–102 [in Ukrainian].
- Svitovyi Konhres Vilnykh Ukraintsv.** (1967, November 16–19). *Zvernennia do ukraintsv poza Ukrainoiu sushchykh [Appeal to Ukrainians residing outside Ukraine]*. Niu-York. Retrieved from <http://diasporiana.org.ua/ideologiya/zvernennya-do-ukrayincziv-pozha-ukrayinoyu-sushhyh/> [in Ukrainian].
- Syrnyk, I.** (Ed.). (1969). *Pershyi Svitovyi Konhres Vilnykh Ukraintsv: materialy [The First World Congress of Free Ukrainians: Materials]*. Vinnipch; Niu-York; London: Vydannia Sekretariatu Svitovoho Konhresu Vilnykh Ukraintsv [in Ukrainian].
- Stakhiv, M.** (1960). *Nova Ukraina v Amerytsi. Narys istorii suspilno-politychnoho rukhu v ZDA [New Ukraine in America. Sketch of the history of socio-political movement in the USA]*. Skrenton [in Ukrainian].
- Stakhiv, M.** (1985). *Khrystova Tserkva v Ukraini. 988–1596 rr.: narys istorii Ukrainy Katolytskoi Tserkvy ta analiza skhreshchuvannia v nii interesiv Rymu, Tsarhorodu, Varshavy y Moskvy v natsionalno-politychnomu aspekti [Christian Church in Ukraine. 988–1596: an Outline of History of the Ukrainian Catholic Church and Analysis of*

the Crossroads of Interests of Rome, Constantinople, Warsaw and Moscow in the national and political view]. Stemford: Vydannia Kolehii Sv. Vasyliia Velykoho [in Ukrainian].

Stercho, P. (1985). Matvii Stakhiv. Polityk, naukovec, publitsyst i hromadskyi diiach (1895–1978) [Matthew Stakhiv. Politician, scientist, publicist and social activist (1895–1978)]. *Zborivshchyna. Nad berehamy Seretu, Strypy i Zolotoi Lypy – Zborivshchyna. Above the banks of the Seret, Strip and Golden Linden* (pp. 884–901). Toronto; Niu-York; Paryzh; Sydnei: Vydannia Komitetiv Zborivshchyny [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.01.2020 р.